

De ontleding van de Nederlandse NGO- sector

Lau Schulpen & Luuk van Kempen

Nijmegen/Amsterdam, maart 2020

Radboud Universiteit

De ontleding van de Nederlandse NGO-sector

*Gegevens zijn afkomstig uit de databank van het CBF, toezichthouder goede doelen. Analyse van gegevens verricht door en onder verantwoordelijkheid van CAOS.
Met dank aan Pieter van Groenestijn (Radboud Social Cultural Research, Radboud Universiteit) voor alle technische onderzoeksondersteuning.*

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Oud én jong	2
Overall actief	5
Groeiend qua staf	6
Een financieel stabiele sector	7
... met grote onderlinge verschillen	10
Slotopmerkingen	16
Literatuur	18
Bijlage 1. Beschikbare data	19
Bijlage 2. NGO's in de dataset op basis van inkomensgroepen	20

Lijst van figuren, tabellen en boxen

Figuur 1.	Oprichtingsjaren (N=366)	2
Figuur 2a.	Oprichtingsjaar en grootte van NGO vergeleken (in baten 2017) (N=360)	3
Figuur 2b.	Oprichtingsjaar en grootte van NGO vergeleken (in baten 2017) – alleen NGO's tot €10 miljoen (N=316)	4
Figuur 3.	Vestigingsplaats NGO's (op basis van totale baten 2017)	4
Figuur 4.	In welke ontwikkelingslanden werken de Nederlandse NGO's? (N=334)	5
Figuur 5.	Aantal ontwikkelingslanden (2017-2018) versus baten (2017)	6
Figuur 6.	Stafleden versus baten (2017) – inclusief voorbeelden verandering 2010-2017	7
Figuur 7.	Inkomsten en uitgaven 2010-2017 (N=366) (in 2017 €)	8
Figuur 8.	Inkomstenbronnen over 2010-2017 (N=366) (in 2017 €)	8
Figuur 9.	Veranderingen in inkomstenbronnen over 2010-2017, geïndexeerd (2010=100) (N=366)	9
Figuur 10.	NGO budgetten in vergelijking met Nederlandse ODA uitgaven – 2010-2017 (in 2017 €)	10
Figuur 11.	Inkomstenbronnen per inkomstengroep voor de gehele periode 201-2017 (in % totale baten, constant 2017 €) (N=366)	12
Figuur 12.	Aandeel in eigen fondsenwerving (EF), overheidsfondsen (OF) en andere baten (AB) per inkomstengroep over 2010-2017 (in % totale baten per inkomstenbron, constant 2017 €) (N=366)	14
Tabel 1.	Gemiddeld jaarlijkse totale inkomen en uitgaven per inkomstengroep (2010-2017) (in 2017 €) – op basis van indeling in 2010	10
Tabel 2.	Toe- en afname in inkomstenbronnen 2010-2017, in absolute termen (in miljoenen €, constant 2017 €) en in relatief belang (afwijking t.o.v. aandeel in 2010 in %), per inkomstengroep en inkomstenbron	13
Tabel 3.	Top 25 Nederlandse NGO's (2010-2017) (op basis van totale inkomens per jaar)	15
Box 1.	NGO's en <i>Official Development Assistance</i> (ODA)	9

Inleiding

Nederlandse ontwikkelingsorganisaties (niet-gouvernementele organisaties of NGO's) worden in de regel als een sector gezien oftewel als een groep van soortgelijke organisaties. Tegelijk: deze NGO-sector is nog zelden als groep onderzocht. De meeste onderzoeken gaan wel van een sector-idee uit maar beperken zich in hun analyses veelal tot een select gezelschap van vooral de grotere NGO's. En dat is voor een belangrijk deel ook goed te begrijpen: we weten weliswaar dat er honderden ontwikkelingsorganisaties zijn in Nederland maar er is een groot gebrek aan data over die organisaties.

In tegenstelling tot bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk waar *charities* verplicht zijn om basisgegevens aan te leveren bij een centrale autoriteit kent Nederland feitelijk alleen de verplichting vanuit de ANBI-regeling voor individuele NGO's om een website te hebben waar een zeer beperkt aantal gegevens te vinden moet zijn. Een onderzoeker die probeert zicht te krijgen op de NGO-sector is dan veroordeeld tot het doorploegen van honderden websites om dan veelal te eindigen met gegevens voor een of slechts een paar jaar.

Een oplossing voor dit data-probleem in Nederland komt dan van het CBF – het Centraal Bureau Fondsenwerving. Al jaren archiveert het CBF basisgegevens van honderden maatschappelijke organisaties. Hun database omvat alleen al over de periode 2004-2017 gegevens van ruim 1.700 organisaties verdeeld over acht verschillende sectoren waaronder 'internationale hulp en mensenrechten'. Deze gegevens betreffen voor een belangrijk deel financiële gegevens (over inkomsten en uitgaven), maar ook data over landen waarin organisaties werkzaam zijn en het aantal stafleden.

De CBF-database kent echter ook beperkingen. Op de eerste plaats is die niet volledig in termen van (aantallen) organisaties. Van de 101 Partos-leden¹ ontbreken bijvoorbeeld 38 organisaties. Op de tweede plaats is die niet volledig omdat de gegevens van een deel van de organisaties die wel zijn opgenomen in de database beperkt zijn tot slechts een of enkele jaren, onder meer vanwege de beperkte publicatieverplichting in Nederland. Dit maakt inzicht in de ontwikkeling over jaren heen lastig. Om deze redenen is de CBF-database aangevuld door (1) contact (via website, mail of telefoon) op te nemen met alle overige Partos-leden plus nog een aantal andere Nederlandse NGO's waarvan we uit eerder onderzoek wisten dat zij overheidssubsidie hadden ontvangen in de periode 2010-2016 en (2) contact op te nemen met alle al in de oorspronkelijke CBF-database opgenomen NGO's waar gegevens voor 1 tot 4 jaar tussen 2010 en 2017 misten.

Uiteindelijk zijn we er in geslaagd om data voor 366 Nederlandse NGO's te vergaren en het is deze aangevulde CBF-database die we hier als basis gebruiken voor een eerste analyse van de Nederlandse NGO-sector op het gebied van internationale samenwerking (zie Bijlage 1 voor een overzicht van de gebruikte data en Bijlage 2 voor een overzicht van de 366 Nederlandse NGO's). We starten onze analyse met oprichtingsjaren en de landen waarin de Nederlandse NGO's actief zijn. Daarna gaan we in op ontwikkelingen in het aantal stafleden en (vooral) inkomsten en uitgaven.² We eindigen met enkele slotopmerkingen.

¹ Partos is de brancheorganisatie van Nederlandse particuliere organisaties op het gebied van internationale samenwerking.

² De financiële gegevens zijn gecorrigeerd voor inflatie. Een bedrag van €10.000 in 2010 is immers niet hetzelfde waard als hetzelfde bedrag in 2017. We geven bedragen weer in 2017 Euro's.

Oud én jong

De oudste NGO in onze database vierde in 2019 haar 226ste verjaardag. Dat maakt het *Zeister Zendingsgenootschap (ZZg)* overigens wel een enorme uitzondering. De meeste NGO's zijn dan ook een stuk jonger. Figuur 1 laat zien dat er elk decennium een nieuwe lichterding NGO's bij komt, dat bijna twee-derde is opgericht ná 1990 en dat dus ruim een derde van de Nederlandse organisaties al meer dan 30 jaar meedraait.

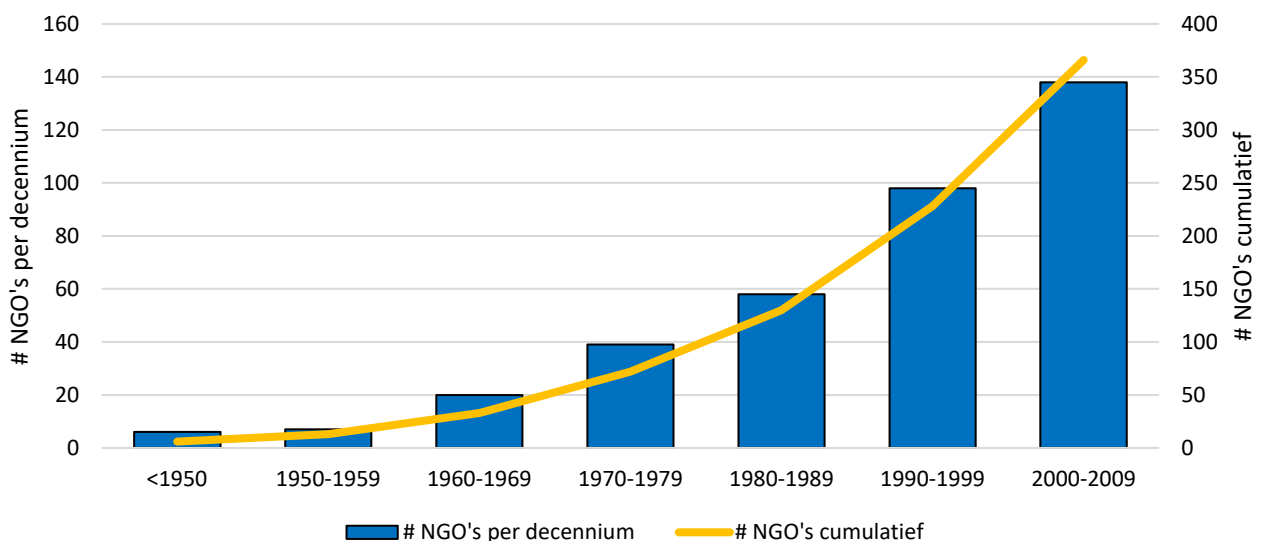
Bovenstaande creëert een beeld van een steeds groter wordende sector waaraan elk jaar meer organisaties worden toegevoegd en er geen een van het toneel verdwijnt. Dat beeld is echter vooral het gevolg van de keuze om alleen NGO's mee te nemen in de analyse die (1) reeds bestonden in 2010 en (2) de gehele periode 2010-2017 actief zijn geweest. In werkelijkheid houden ook ontwikkelingsorganisaties er wel eens mee op. Waarschijnlijk gaat het daarbij vooral om kleine(re) NGO's waarnaar in de afgelopen tien jaar in toenemende mate onderzoek is gedaan (Kinsbergen 2014, Haaland & Wallevik 2017, Schnable 2015). In een eerste onderzoek naar kleine NGO's die gestopt zijn constateerden Schulpen & Groot Kormelinck (2011) dat zij meestal stoppen om een mix van interne en

externe redenen uiteenlopend van het wegvallen van de initiatiefnemers vanwege ziekte of ouderdom tot het tegen teveel problemen aanlopen in de uitvoering van ontwikkelingsprojecten.

Tegelijk, ook grotere NGO's hebben niet het eeuwige leven. *Aim for Human Rights*, bijvoorbeeld, werd in 2011 na 30 jaar opgeheven. De directe aanleiding was de 'afwijzing in april 2010 van de subsidieaanvraag voor 2011-2014 bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken'. Ook voor andere speelden financiële problemen een cruciale rol in hun besluit de eigen organisatie op te heffen zoals voor *PSO* (2013), *ETC* (2015), *NCDO* (2017), *ILIEA* (2017), *Stichting Oikos* (2018), en *Stichting Women Peacemakers Program* (2018). In een enkel geval ging het om geheel andere financiële problemen zoals bij *AWEPA* dat in 2017 faillissement aanvroeg na het verdwijnen van zowel €1,6 miljoen als de financieel verantwoordelijke.

Overigens verdwijnen NGO's ook soms uit beeld omdat ze fuseren. In 2018 bijvoorbeeld werd *UTZ* onderdeel van *Rainforest Alliance* en gingen in hetzelfde jaar de *Stichting Vrienden van Turiani* en de *Stichting Burns Turiani* samen verder. Andere gingen hen voor. Zo komen in

Figuur 1. Oprichtingsjaren (N=366)

Bron: aangevulde CBF-database

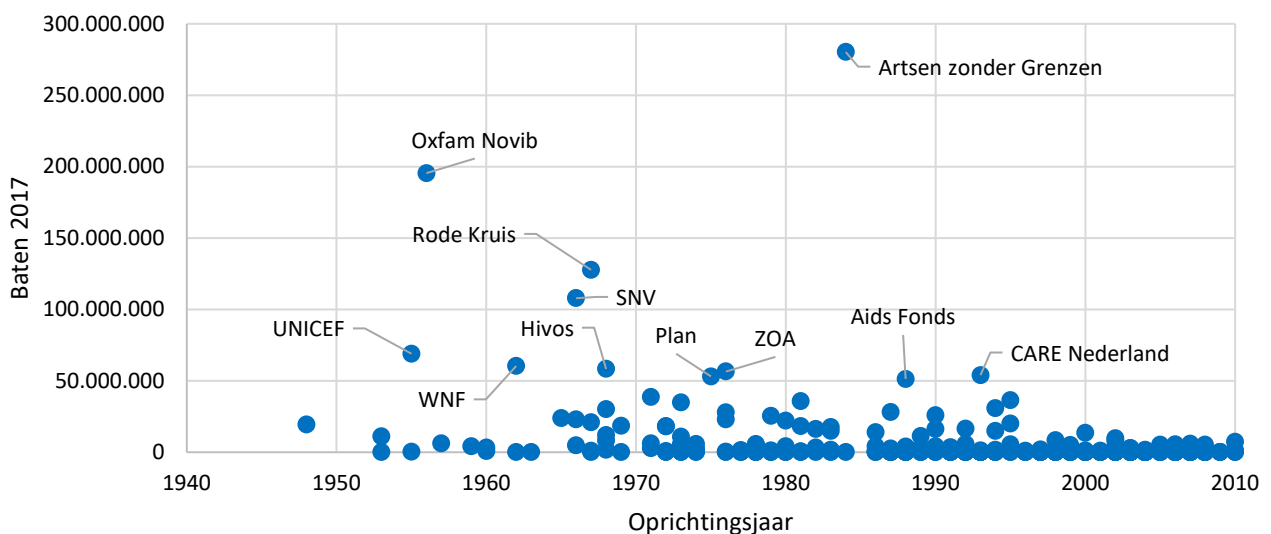
PAX de in 1966 opgerichte *Stichting Interkerkelijk Vredesberaad* en *Pax Christi* uit 1948 samen en is *Free Press Unlimited* in 2011 ontstaan uit een fusie van *Press Now*, *Free Voice* en de afdeling internationale projecten van *RNTC*. Weer andere organisaties lijken te verdwijnen maar zijn eigenlijk vooral van naam veranderd: *Novib* dat nu *Oxfam Novib* is, *PrivaServe Foundation* dat nu *Macha Works* heet, *NSA International* dat in 2014 verder ging als *ISA* en de uit 1982 daterende *Stichting Dark & Light* die zich in 2012 aansloot bij *Light for the World International* en sindsdien bekend staat als *Light for the World Netherlands*. Nederland herbergt wel meer tot internationale NGO's behorende 'nationale afdelingen' zoals *Plan Nederland* (behorend bij *Plan International*).

NGO's wijken overigens niet alleen in hun 'sterven' van elkaar af maar ook in hun 'geboorte'. Zo laat Kinsbergen (2014) zien dat kleine NGO's vaak voortkomen uit sterk persoonlijke motieven van de oprichter(s). Bij andere is de start minder persoonlijk. Het hierboven al genoemde *Aim for Human Rights* werd in 1981 als opgericht door *Hivos*, *Humanitas* en *Humanistisch Verbond*. *NIMD* is

opgericht door zeven politieke partijen vertegenwoordigt in de Tweede Kamer en *IRC* op basis van een overeenkomst tussen de Wereldgezondheidsorganisatie en de Nederlandse overheid. Diezelfde Nederlandse overheid speelde ook een centrale rol in *RNW Media* dat voortkomt uit de publieke omroep Radio Nederland Wereldomroep. Het *Transnational Institute* daarentegen is opgezet als het internationale programma van het in Washington gevestigde *Institute for Policy Studies*, terwijl *WO=MEN* een verzelfstandiging is van een door enkele Nederlandse NGO's opgezette coalitie gericht op empowerment en gendergelijkheid en de organisatie *Impunity Watch* haar leven begon als project binnen *Solidaridad*. De naam *Climate Centre Red Cross/Red Crescent* tenslotte is de uitkomst van een samenwerking tussen het *Nederlandse Rode Kruis* en de *International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC)*.

Achtergronden kunnen dus net zo verschillen als leeftijd. Figuur 2a laat zien dat een deel van de oudjes het uitstekend doet. Zo is *Oxfam Novib*, dat de pensioengerechtigde leeftijd al lang heeft bereikt, nog steeds een van de grootste Nederlandse NGO's. Belangrijker is dat

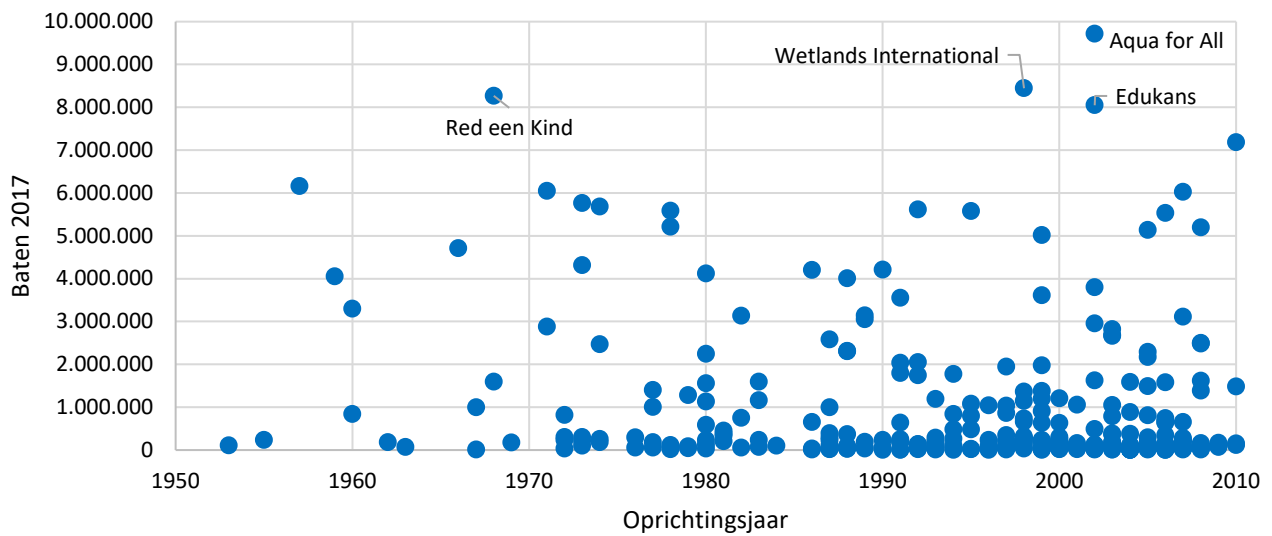
Figuur 2a. Oprichtingsjaar en grootte van NGO vergeleken (in baten 2017) (N=360)

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

Noot: exclusief vijf organisaties die zijn opgericht vóór 1945 en exclusief Cordaid. Cordaid zelf zag pas in 2000 het licht maar herbergt organisaties zoals *Mensen in Nood* (opgericht in 1914) en *Memisa* (1925).

Figuur 2b. Oprichtingsjaar en grootte van NGO vergeleken (in baten 2017) – alleen NGO's tot €10 miljoen (N=316)

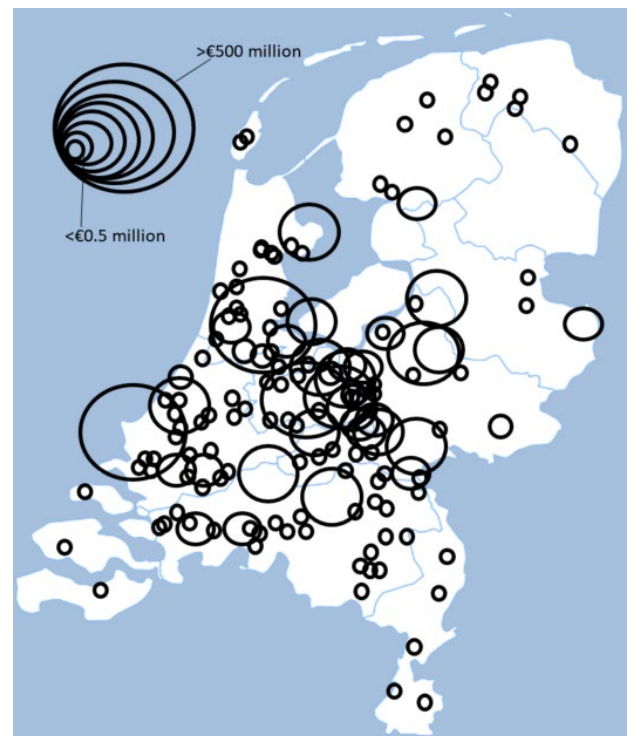

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database
 Noot: exclusief drie organisaties die zijn opgericht vóór 1945.

elk decennium een of meerdere grote NGO's oplevert. De uitzondering hierop zijn de jaren 2000. Over het algemeen geldt voor de Nederlandse NGO sector dat (1) jonge NGO's kleine NGO's zijn (maar oudere NGO's niet per se grotere), en (2) opschaling in financiële zin tijd kost maar dat leeftijd zeker geen garantie voor groei in inkomen is. Overigens lijkt Figuur 2a te duiden op een grote groep in de laagste regionen die op hetzelfde baten-niveau zitten. Schijn bedriegt in deze echter en Figuur 2b laat zien dat ook in de groep tot €10 miljoen baten in 2017 de diversiteit groot is.

Tot slot: het zal geen verrassing zijn dat de grotere NGO's – en zeker het geld dat NGO's ter beschikking hebben – sterk geconcentreerd is in de Randstad. Zoals Figuur 3 laat zien voeren Amsterdam, Den Haag en Utrecht de lijst van vestigingsplaatsen aan. Tegelijk: veel NGO geld zit ook in een deel van wat in de regel bekend staat als de Bijbelgordel in Nederland – met (financiële) uitschieters als Gorinchem (*Woord en Daad*, *Stichting De Ondergrondse Kerk*) en Apeldoorn (*ZOA*). Interessant is te zien dat de kleine NGO's een mooie spreiding over Nederland laten zien.

Figuur 3. Vestigingsplaats NGO's (op basis van totale baten 2017 per gemeente)

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database.

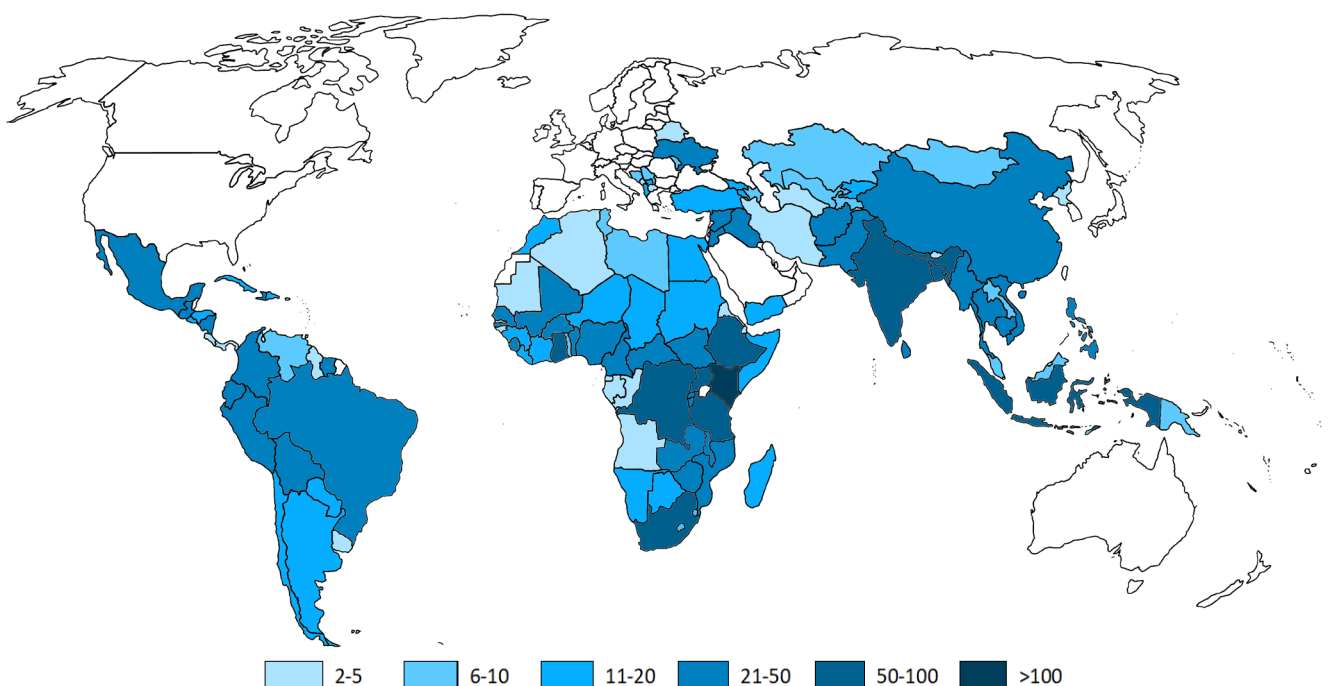
Overall actief

In tegenstelling tot wat de naam ontwikkelingsorganisatie bij velen wellicht oproept zijn Nederlandse NGO's zeker niet alleen actief in ontwikkelingslanden. Een substantieel deel geeft dan ook aan actief te zijn in noordelijke landen waaronder ook Nederland. Deels is dat omdat de NGO ook een programma in dat noorden heeft (zoals *Cordaid* met haar ondersteuning van sociale coöperaties in Nederland of een aantal andere organisaties die actief zijn in Griekenland naar aanleiding van de vluchtelingenproblematiek) en deels is dat omdat NGO's ook actief zijn in beleidsbeïnvloeding in bijvoorbeeld Brussel of Den Haag.

Hier kijken we echter vooral naar de vraag in welke 146 ontwikkelingslanden de Nederlandse

NGO's actief zijn.³ En het korte antwoord is: in alle ontwikkelingslanden (zie ook Figuur 4). Tegelijk zijn de verschillen tussen landen groot. In sommige ontwikkelingslanden is minder dan een handvol NGO's actief (op de Maldiven werkt bijvoorbeeld maar één NGO gevolgd door een lijst van 22 landen met elk twee NGO's achter de naam). Andere landen zijn daarentegen favoriet bij Nederlandse organisaties. In Kenia bijvoorbeeld werken maar liefst 101 NGO's uit Nederland (30%, N=334) terwijl er in India 94 (28%) actief zijn en in Oeganda en Indonesië elk 88 (26%). Als we de NGO-dichtheid afzetten tegen het inwonertal dan ziet het plaatje er uiteraard heel anders uit. Zo werkt er op elke 1,5 miljoen Afghanen één Nederlandse NGO, werken de 92 NGO's actief in India voor gemiddeld 14,2 miljoen Indiërs, en hoeven de twee actieve

Figuur 4. In welke ontwikkelingslanden werken de Nederlandse NGO's? – in aantallen NGO's actief per land (N=334)

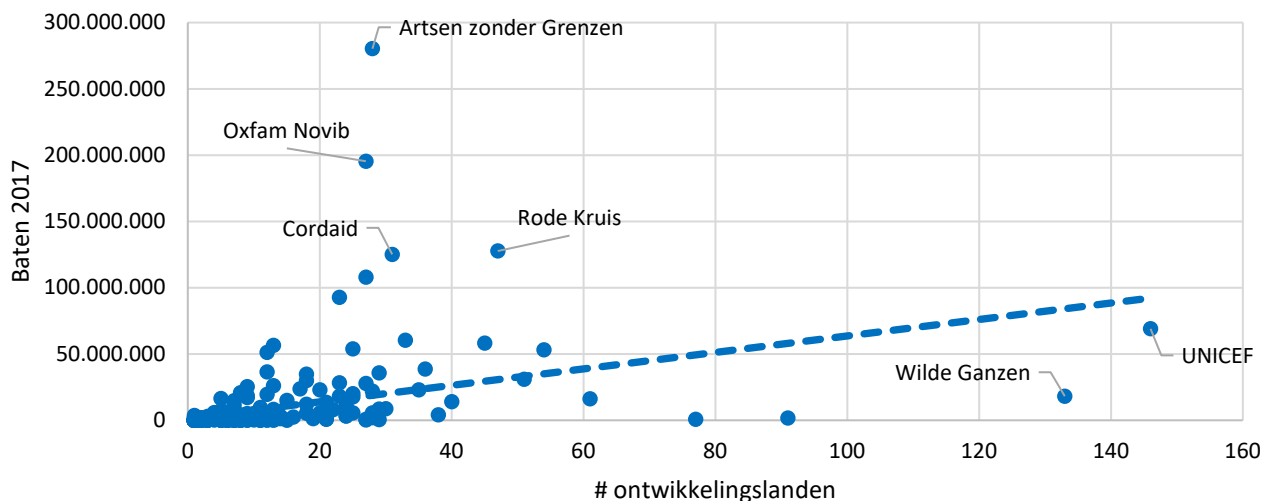

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

Noot: niet alle landen kunnen op deze kaart worden weergegeven. Dat geldt vooral voor kleine eilandstaten in bijvoorbeeld de Stille Oceaan.

³ We gaan hierbij uit van de 'list of ODA recipients' (hulpontvangende landen) van het *Development Assistance Committee* (DAC) voor de jaren 2014-2017 (zie: <http://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/daclist.htm>).

Figuur 5. Aantal ontwikkelingslanden (2017-2018) versus baten (2017)

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

NGO's op Montserrat zich slechts om in totaal 5.000 inwoners te bekommeren.

Redenerend vanuit de NGO's kunnen we stellen dat zes van de tien actief zijn in maximaal vijf ontwikkelingslanden (en driekwart van hen in één land). Het aantal NGO's werkzaam in tientallen landen is dan ook beperkt; 16% geeft aan actief te zijn in meer dan 30 landen. Daarbij horen onder andere *UNICEF* (dat feitelijk over de hele wereld werkt) en *Wilde Ganzen* (dat als financierende organisatie van kleine NGO's afhankelijk is van de landenkeuze van die NGO's). Overigens werkt meer dan driekwart van de kleinere NGO's in slechts één ontwikkelingsland en geldt over het algemeen dat organisaties met een hoger budget ook in meer landen actief zijn. Uiteraard zijn er de nodige uitzonderingen op deze regel en zijn er dus organisaties die een relatief laag budget combineren met een relatief hoog aantal landen en andersom (zie Figuur 5, ook voor enkele voorbeelden).

Groeiend qua staf

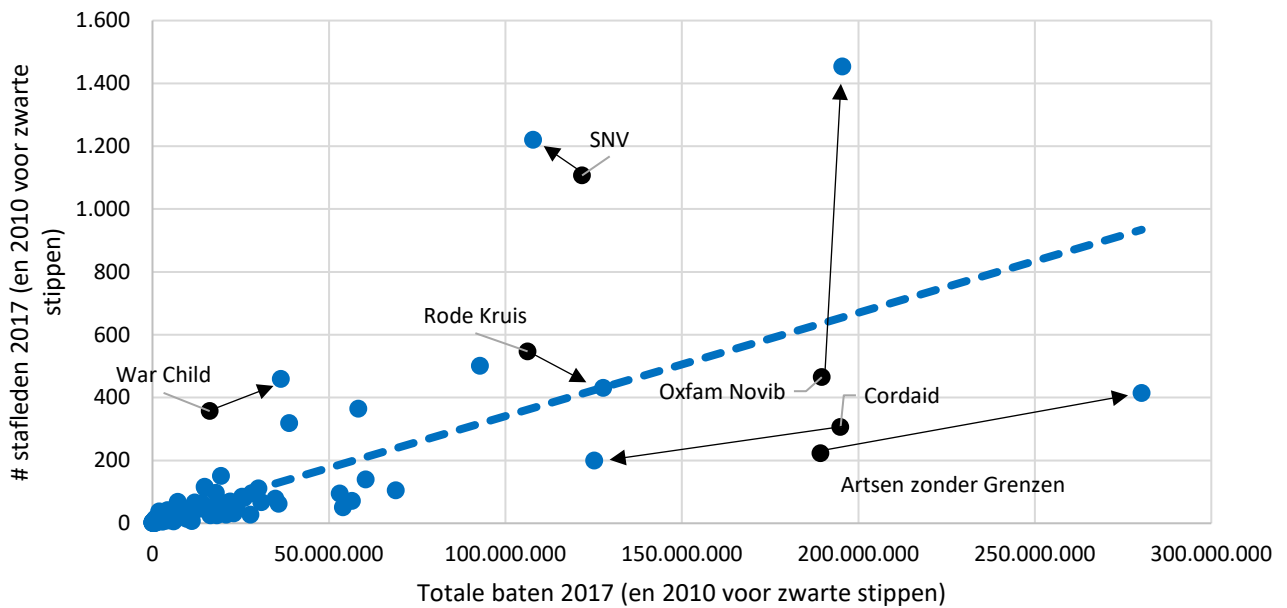
Als er één terrein is waarop de Nederlandse NGO sector in de afgelopen jaren groei heeft laten zien dan is dat wel op het terrein van personeel. In 2010 stond het totaal aantal (betaalde) stafleden van onze Nederlandse

NGO's op 6.771 en acht jaar later was dat gestegen naar 9.001. Dat is een groei van 2.230 stafleden oftewel 33%. Een aantal zaken zijn belangrijk om deze forse groei in perspectief te plaatsen.

Om te beginnen gaat het hier 'slechts' om 158 NGO's uit onze database. Voor de rest is het aantal stafleden niet opgenomen. Verondersteld mag worden dat dit voor het grootste deel van de organisaties (en zeker de kleinere NGO's) simpelweg betekent dat ze geen betaalde stafleden hebben. Op de tweede plaats betekent de toename in staf niet dat alle NGO's met staf een groei laten zien. In werkelijkheid hebben 55 NGO's in 2017 minder personeel dan in 2010 (totaal -629), zijn 14 NGO's gelijk gebleven en vertonen de overige 89 een groei (totaal +2.859). Bovendien: ruim 62% van de netto groei van 2.230 stafleden zit bij slechts twee NGO's (*Oxfam Novib* en *KNCV Tuberculosefonds*). Dat laatste wijst er al, ten derde, op dat het gros van de mensen werkzaam bij NGO's elkaars directe collega's zijn. Ruim 57% van de 9.001 stafleden in 2017 werkte bij slechts acht NGO's.

Op de vierde plaats, en wellicht het meest interessant, laat Figuur 6 (zie trendlijn) zien dat er een duidelijke link is tussen aantal stafleden

Figuur 6. Stafleden versus baten (2017) – inclusief voorbeelden verandering 2010-2017

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

en financiële baten maar ook dat er zeer uiteenlopende manieren zijn waarop organisaties die interactie vormgeven.

Sommige reageren dan zoals te verwachten was: *Artsen zonder Grenzen* en *War Child* combineren een groter budget dus met een groei in stafleden terwijl *Cordaid* een kleiner budget samen laat vallen met een kleinere staf. *SNV* daarentegen groeit in staf maar daalt in baten en *Oxfam Novib* combineert een bijna verwaarloosbare stijging in baten met een verdrievoudiging in stafleden.

Dat laatste roept uiteraard de vraag op hoe een organisatie als *Oxfam Novib* er in slaagt om die combinatie voor elkaar te krijgen. Voor een antwoord moeten we waarschijnlijk beginnen met het groeiende aantal veldkantoren van Nederlandse NGO's in ontwikkelingslanden. Schulpen et al. (2018: 17) lieten op basis van een survey onder 69 Nederlandse NGO's bijvoorbeeld zien dat 36% van hen een groei in het aantal veldkantoren rapporteerde. Die veldkantoren worden veelal gerund door lokale stafleden en lokale stafleden zijn in de regel

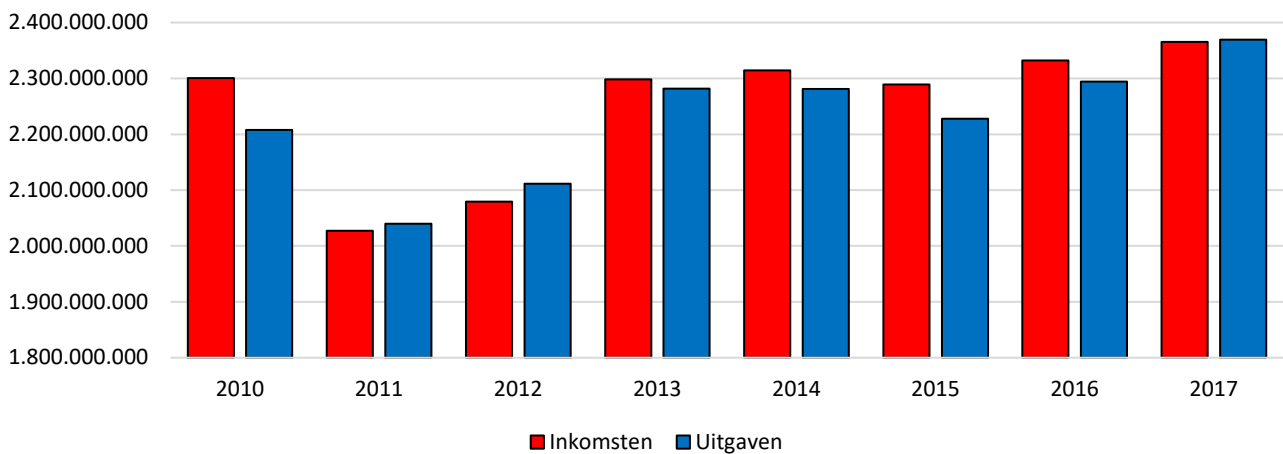
een stuk goedkoper dan Nederlandse krachten. Van de 1.452 stafleden van *Oxfam Novib* eind 2017 waren er 'slechts' 321 gestationeerd in Den Haag en de overige 1.131 in ontwikkelingslanden. Van die laatste groep ging het bij 93,6% van de stafleden om lokaal personeel (*Oxfam Novib* 2018: 96).

Een financieel stabiele sector

In 2010 hadden de 366 NGO's in ons bestand een totaal inkomen van €2,3 miljard. Acht jaar later zaten ze daar slechts marginaal boven (€65 miljoen oftewel +2,8%).⁴ Zoals Figuur 7 laat zien vormen alleen de jaren 2011 en 2012 een uitzondering op deze stabiliteit. In 2011 zakt het gezamenlijke inkomen van de NGO's met bijna 12% om het jaar daarna alweer te stijgen en in 2013 weer uit te komen op het niveau van 2010. Hetzelfde zien we feitelijk met de uitgaven. In de regel zijn die net iets lager dan de inkomsten met uitzondering van de jaren 2011, 2012 en 2017 waarin de uitgaven net iets boven de inkomsten liggen.

⁴ Ter vergelijking: €65 miljoen is een paar miljoen minder dan de totale inkomsten van UNICEF in 2017.

Figuur 7. Inkomsten en uitgaven 2010-2017 (N=366) (in 2017 €)

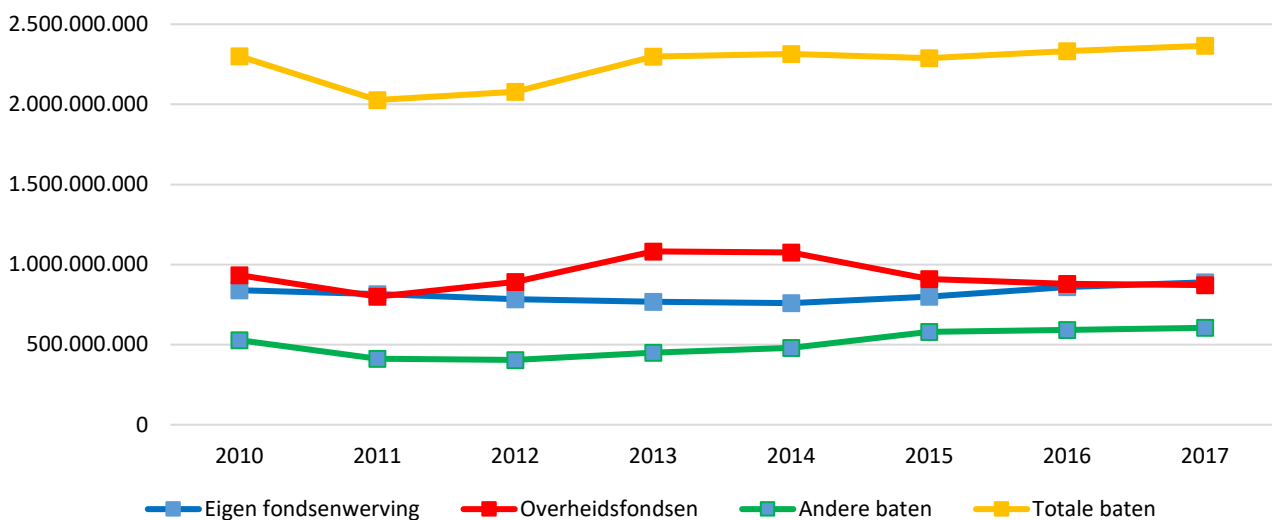

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

Nou had eerder onderzoek (Schulpen 2016) al laten zien dat de Nederlandse overheid haar subsidiering van NGO's in 2011 fors terugdraaide. De dalende inkomsten in Figuur 7 in 2011 zijn echter niet alleen toe te schrijven aan teruglopende overheidsfondsen maar ook aan teruglopende inkomsten uit eigen fondsenwerving én uit andere baten⁵ (zie ook Figuur 8 en Figuur 9). Dit is opvallend want het

maakt 2011 het enige jaar in de periode 2010-2017 waarin alle drie inkomstenbronnen op negatief staan. In de andere jaren houden de drie inkomstenbronnen elkaar redelijk in evenwicht en wordt een daling in de ene dus gecompenseerd met een stijging in de andere. Uit Figuur 9 leren we bovendien dat overheidsfondsen de grootste fluctuaties laten zien uitmondend in een golfbeweging tussen

Figuur 8. Inkomstenbronnen over 2010-2017 (N=366) (in 2017 €)

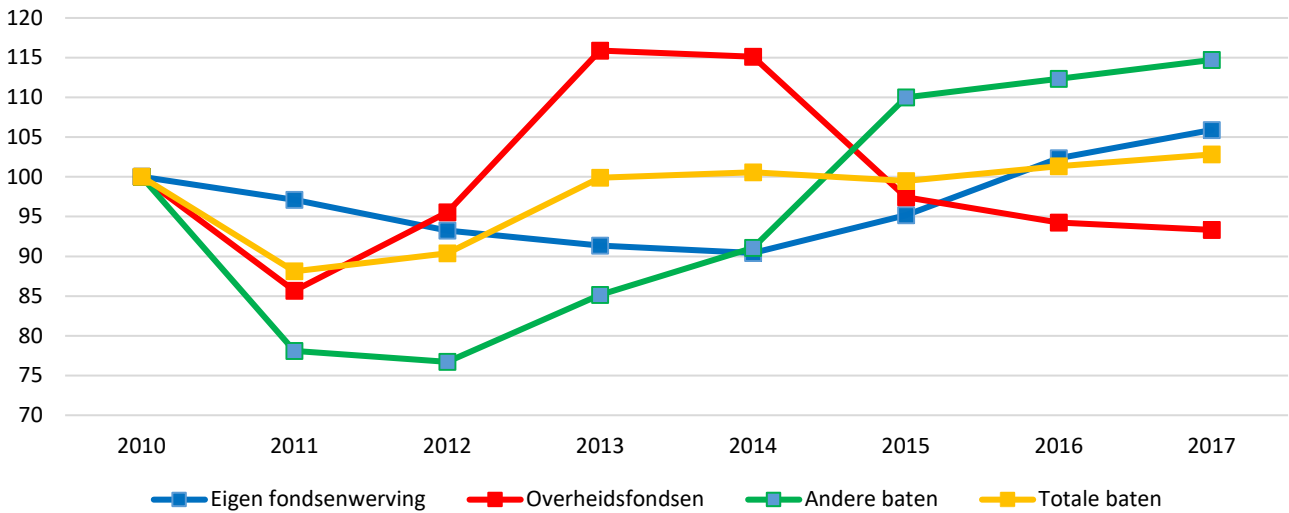
Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

⁵ Andere baten omvatten onder andere opbrengsten uit nationale loterijen (zoals de Postcodeloterij), baten uit gezamenlijke acties (zoals bijvoorbeeld via Giro 555) of van acties die door derden zijn uitgevoerd maar waarvan (een deel van) de opbrengst naar de specifieke NGO gaat, maar ook baten uit meer bedrijfsmatige activiteiten van een NGO zoals baten uit de levering van diensten en goederen. Zie ook Bijlage 1 voor een overzicht van de verschillende baten die onder eigen fondsenwerving, overheidsfondsen en andere baten vallen.

2010 en 2017. Andere baten daarentegen dalen in 2011 en 2012 maar stijgen daarna fors tot 2015 waarna de groei afvlakt (maar dus wel hoger dan in 2010 uitkomt). Eigen

fondsenwerving, tot slot, daalt in de eerste jaren en laat vanaf 2015 een licht stijgende lijn zien tot boven het 2010-niveau.⁶

Figuur 9. Veranderingen in inkomstenbronnen over 2010-2017, geïndexeerd (2010=100) (N=366)

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

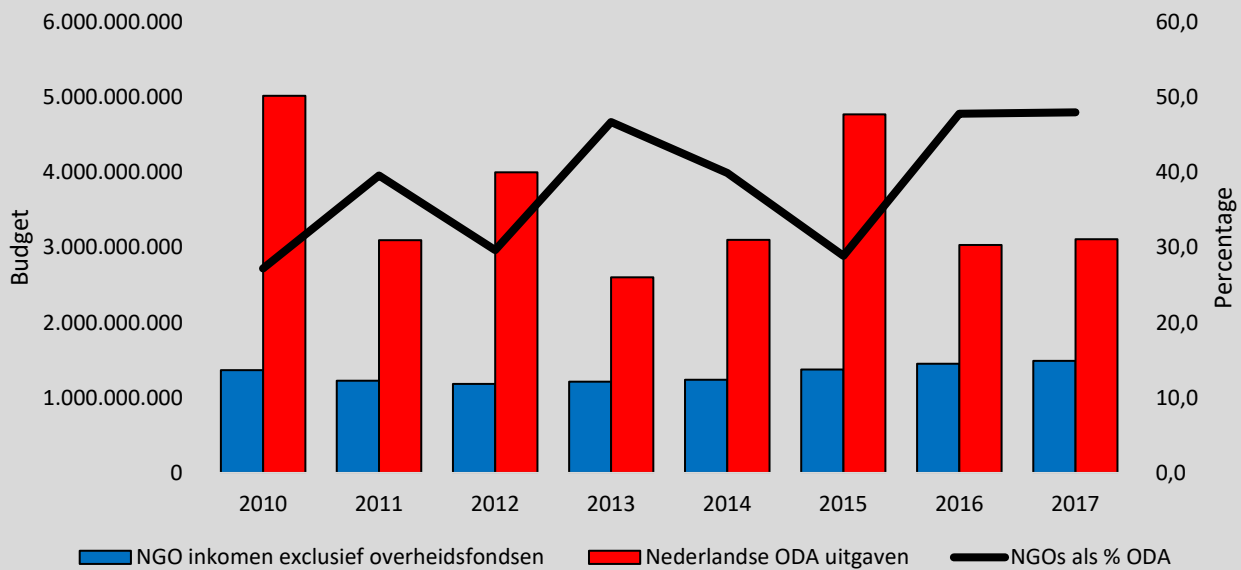
Box 1. NGO's en *Official Development Assistance* (ODA)

Een van de discussies rondom NGO's betreft hun relatieve belang in vergelijking met bilaterale (en multilaterale) donoren. Anders gezegd: hoe belangrijk zijn die NGO's nou eigenlijk als je ze naast die officiële donoren met hun ODA legt? In 2009 lieten Koch et al. (p. 905) zien dat hun selectie van 61 NGO's uit 13 OESO landen net zo'n grote omzet hadden als de vier Scandinavische landen tezamen aan bilaterale ODA uitgaven. Negen jaar later lieten Schulpen & Van Kempen (2017) zien dat het budget van individuele NGO's concurreert met het hulpbudget van sommige bilaterale donoren. *World Vision* – met stip de grootste NGO ter wereld – had in 2015 bijvoorbeeld een even groot budget als Denemarken voor internationale samenwerking. Zij voegen daar overigens aan toe dat in het geval *World Vision* in dat jaar haar hele budget had overgemaakt naar Burundi dat dan de nationale economie van dat Afrikaanse land zou zijn verdubbeld.

Exact berekenen hoeveel de Nederlandse NGO's toevoegen aan het ODA bedrag dat Nederland jaarlijks beschikbaar stelt is echter niet eenvoudig en vooral omdat in dat budget van die NGO's ook al ODA zit. Desondanks: een snelle berekening waarbij we naar NGO inkomsten (en niet uitgaven) kijken, we alle inkomsten uit overheidsmiddelen weglaten (want die staan waarschijnlijk elders al geboekt als ODA) en we ODA cijfers over de periode die in dollars zijn uitgedrukt met een generieke wisselkoers omrekenen naar euro's laat zien dat wat de Nederlandse NGO's toevoegen aanzienlijk is. In 2010 voegden de Nederlandse NGO's ruim 27% toe aan de Nederlandse ODA uitgaven en hoewel dat wat fluctueert over de jaren is dat in 2017 met 48% bijna twee keer zo hoog geworden (zie Figuur 10). Voor alle duidelijkheid: die groei is maar deels te danken aan de toename met 7% van inkomsten uit andere baten en eigen fondsenwerving bij de NGO's over 2010-2017. Een belangrijkere verklaring voor die groei vormt de spectaculaire daling van de Nederlandse ODA in die periode.

⁶ Daarmee zijn deze bevindingen grotendeels in lijn met die van *Geven in Nederland* (Bekkers et al. 2017: 223-228) al laten hun cijfers over baten van huishoudens, nalatenschappen, bedrijven en fondsen (bronnen die we hier onder 'eigen fondsenwerving' plaatsen) tezamen al een stijging zien vanaf 2013.

Figuur 10. NGO budgetten in vergelijking met Nederlandse ODA uitgaven – 2010-2017 (in 2017 €)

Bron: eigen berekeningen gebaseerd op gegevens uit aangevulde CBF-database en van gegevens uit de DAC database (<https://stats.oecd.org/Index.aspx?ThemeTreeId=3#>)

... met grote onderlinge verschillen

Van die stabiliteit op sector niveau blijft weinig over als we kijken naar groepen van NGO's en zeker naar individuele organisaties. Dan blijkt dat die sector feitelijk zeer ongelijk is, dat de afhankelijkheid van verschillende financieringsbronnen sterk varieert (en verschuift over de tijd) tussen kleine, middelgrote en grote organisaties en dat soms forse groei van de ene ten koste gaat van de andere NGO. Het gemiddelde jaarlijkse inkomen van rond €6 miljoen is dan ook nietszeggend; de daadwerkelijke inkomsten lopen (in 2017) uiteen van €1.000 tot €280 miljoen. We beginnen met een onderscheid in

vijf inkomensgroepen alvorens in te zoomen op individueel NGO niveau.

De 366 NGO's vormen op vele terreinen een divers gezelschap – zo ook wat betreft inkomsten. We verdelen de NGO's hier in vijf inkomensgroepen (op basis van hun inkomen in 2010) waarmee een eerste nuancering van de ogenschijnlijk stabiliteit in de sector helder kan worden gemaakt: NGO's met 2010-baten van (i) meer dan €10 miljoen (>€10); (ii) tussen €3 miljoen en €10 miljoen (>€3); (iii) tussen €0,5 miljoen en €3 miljoen (>€0,5); (iv) tussen €0,1 miljoen en €0,5 miljoen (>€0,1); en (v) minder dan €0,1 miljoen (<€0,1).

Tabel 1. Gemiddeld jaarlijkse totale inkomen en uitgaven per inkomstengroep (2010-2017) (in 2017 €) – op basis van indeling in 2010

	NGO's		Inkomen		Uitgaven		
	#	%	€ miljoen	%	€ miljoen	%	in % inkomen
>€10	42	11,5%	1.837,5	81,6%	1.821,5	81,8%	99,1%
>€3	40	10,9%	256,8	11,4%	249,2	11,2%	97,0%
>€0,5	80	21,9%	127,6	5,7%	126,6	5,7%	99,2%
>€0,1	111	30,3%	23,5	1,0%	24,1	1,1%	102,6%
<€0,1	93	25,4%	5,4	0,2%	5,2	0,2%	96,3%
Total	366	100,0%	2.250,8	100,0%	2.226,9	100,0%	98,9%

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

Tabel 1 laat dan duidelijk zien dat de grootste 42 organisaties (basisjaar 2010) over de gehele periode 2010-2017 bijna 82% van de inkomsten voor hun rekening nemen (en ook bijna 82% van de uitgaven). Voor de twee laagste inkomstengroepen (waarin met 204 NGO's ruim de helft van de organisaties zitten) betekent dit dat zij slechts de beschikking hadden over 1,2%.⁷ Die verdeling over de vijf groepen is overigens over de jaren slechts zeer marginaal veranderd. In 2010 ging ruim 83% van de inkomsten naar de 42 grootste NGO's en in 2017 was dat ruim 81%; de 93 kleinste NGO's scoorden zowel in 2010 als 2017 slechts 0,2%.

De tabel zou de indruk kunnen wekken dat er geen veranderingen zijn opgetreden in de samenstelling van de vijf inkomensgroepen. Dat is niet juist. Indien we 2017 met 2010 vergelijken dan zijn bijna 100 organisaties verschoven van inkomensgroep waarvan de helft 'promoveerde' naar een hogere inkomensgroep en de andere helft 'degradeerde'. In vrijwel alle gevallen betreft dit overigens een promotie of degradatie naar de dichtstbijzijnde inkomensgroep. Het gaat dus niet om zeer grote veranderingen en we kunnen stellen dat een NGO in een specifieke inkomensgroep in 2010 een zeer grote kans heeft in 2017 nog steeds in diezelfde inkomensgroep te zitten (of in ieder geval daar zeer dicht in de buurt blijft).

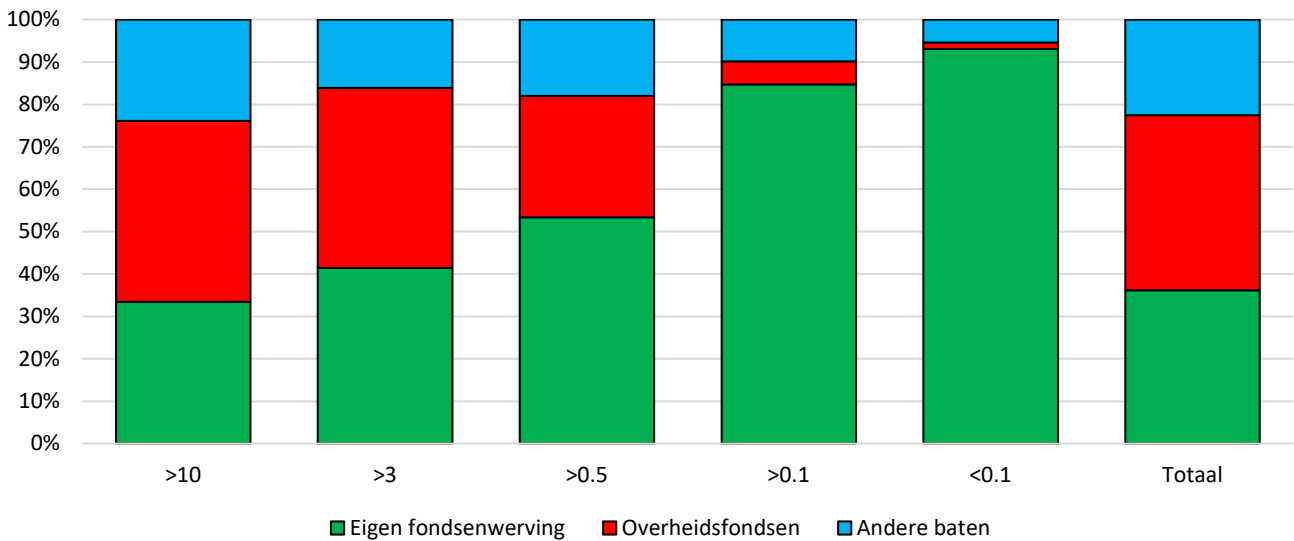
Dat geldt dus ook voor een organisatie als *ICCO* die een spectaculaire daling in haar inkomen noteerde en van €112 miljoen in 2010 zakte naar €38 miljoen in 2017. Daarmee bleef ze dus nog steeds in de hoogste groep. Slechts enkele uitzonderingen gelden dan ook voor de hierboven genoemde 'wetmatigheid'. Het geldt bijvoorbeeld niet voor *Prisma* dat van de >€10-groep hard naar beneden viel en eindigde in de >€0,1-groep. Of voor *World Granny*, *Hirda* en *Projecthulp Haiti* (allen van >€0,5 naar <€0,1).

Een laatste inzicht dat Tabel 1 verschaft betreft de uitgaven die in alle groepen zeer dicht in de buurt van de inkomsten ligt. Over het algemeen betekent dit dat NGO's bijna het gehele bedrag dat ze in een jaar bij elkaar halen ook daadwerkelijk uitgeven en ze dus relatief weinig interen op reserves of juist reserves opbouwen. Er zijn geen heel grote verschillen tussen de vijf onderscheiden groepen, al bouwen de kleinste organisaties over de gehele periode percentueel de grootste reserves op en geven de NGO's in de categorie tussen €100.000 en €500.000 gemiddeld meer uit dan men ontvangt (de reserves teren in). Het centrale woord hier is 'gemiddeld' want een meer individuele NGO-blik laat zien dat ook hier de verschillen substantieel kunnen zijn.

Eerder constateerden we dat oude NGO's niet perse grote NGO's (in termen van inkomen) zijn. Kijkend naar individuele NGO's mogen we daar aan toevoegen dat resultaten uit het

⁷ Een manier om de ongelijkheid (in dit geval in totale baten) tussen NGO's te duiden is via de zogenaamde Gini-coëfficiënt – een statistische maatstaf van de ongelijkheid in een verdeling. Deze Gini-coëfficiënt wordt weergegeven door een getal tussen 0 en 1 waarbij 0 staat voor volkomen gelijkheid (in ons geval: alle NGO's hebben dezelfde baten) en 1 voor volkomen ongelijkheid (één NGO ontvangt alle baten en de rest niets). Berekeningen (via: <https://goodcalculators.com/gini-coefficient-calculator/>) op basis van de totale baten in 2017 laten zien dat de Gini-coëfficiënt voor Nederlandse NGO's 0,87 bedraagt – een teken van grote ongelijkheid. Hoewel inkomensongelijkheid tussen organisaties zich niet direct laat vergelijken met de inkomenskloof tussen huishoudens in een land, is het opmerkelijk te noemen dat inkomen sterker geconcentreerd is in de Nederlandse NGO-sector dan onder de bevolking van Lesotho, het land wat met een Gini van 0,63 als meest ongelijk ter wereld te boek staat. Overigens verandert die ongelijkheid tussen Nederlandse NGO's niet noemenswaardig over de periode 2010-2016: in 2010 bedroeg die eveneens 0,87 en alleen in 2011 en 2012 daalde die naar 0,86. Datzelfde geldt ook als we de Gini berekenen voor de afzonderlijke inkomstenbronnen – wel is de Gini-coëfficiënt voor overheidsfondsen met 0,93 en voor andere baten met 0,94 nog iets hoger (en de ongelijkheid dus nog groter) en voor eigen fondsenwerving met een Gini tussen 0,84 en 0,86 net iets lager.

Figuur 11. Inkomstenbronnen per inkomstengroep voor de gehele periode 2010-2017 (in % totale baten, constant 2017 €) (N=366)

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database.

verleden geen garantie vormen voor succes in het heden. Aan het beeld van stabiliteit in inkomsten vanuit een sector-blik heeft dan ook waarschijnlijk een substantieel deel van de Nederlandse NGO's geen boodschap. In de praktijk laten namelijk 219 NGO's (60%) een daling in inkomsten zien wanneer we 2010 vergelijken met 2017 en de rest een stijging. En dat verlies of die winst loopt nogal uit elkaar en is voor een deel van de organisaties substantieel. *Projecthulp Haïti*, bijvoorbeeld, haalde in 2010 nog bijna €1,2 miljoen op; acht jaar later was daarvan nog slechts zo'n €5.000 over. In diezelfde periode vervijfvoudigde het inkomen van *AKVO* en steeg dat van *Stichting Rhiza* van €2.000 naar €150.000.

Ook indien we inzoomen op de drie verschillende inkomstenbronnen zijn de verschillen tussen NGO's opvallend. Zo geldt het algemene beeld van elkaar in evenwicht houdende inkomstenbronnen zeker niet voor alle NGO's. Voor een belangrijk deel is dat omdat lang niet alle NGO's ook daadwerkelijk inkomsten uit alle drie hier onderscheiden inkomstenbronnen hebben (zie ook Tabel 3). Zo heeft weliswaar vrijwel elke NGO inkomsten uit eigen fondsenwerving (99%) maar daalt dat al tot 82% in het geval van andere baten en zelfs

tot 45% bij overheidsfondsen. Meer specifiek: in de hoogste inkomstenbron (>€10 miljoen) ontving 90% van de NGO's (N=42) in de periode 2010-2017 baten uit alle drie inkomstenbronnen. Bij de groep met een 2010-budget van minder dan €100.000 is dat percentage geslonken naar 15%. In deze laatste groep is 31% uitsluitend afhankelijk van eigen fondsenwerving en ontving slechts een op de vijf NGO's steun vanuit overheidsfondsen.

Bovendien: de overheidsfondsen die deze kleine NGO's kregen bedroegen slechts 0,01% van alle overheidsfondsen. De grote NGO's (>€10 miljoen) daarentegen namen ruim 82% van die fondsen voor hun rekening. Het laat al zien dat voor deze grootste inkomstengroep de overheid een cruciale bron is. Figuur 11 laat zien dat over de gehele periode 2010-2017 de NGO's als een groep 41% van hun inkomen haalden uit overheidsfondsen, 36% uit eigen fondsenwerving en de overige 23% uit andere baten. Tegelijk laat die figuur zien dat alleen de NGO's met een 2010-inkomen van meer dan €10 miljoen enigszins in de buurt van dit gemiddelde komen (het feit dat zij bijna 82% van het totale inkomen van alle NGO's innemen verklaart dit meteen). Voor de rest geldt dat eigen fondsenwerving in belang toeneemt

naarmate we afzakken in de inkomstengroepen, terwijl het belang van andere baten en zeker van overheidsfondsen navenant afneemt.

Over de jaren heen kan het belang van die verschillende inkomstenbronnen overigens aanzienlijk veranderen – zowel voor specifieke inkomstengroepen als voor individuele NGO's. Over het algemeen geldt voor alle inkomstenbronnen dat tussen 40% en 44% van de NGO's wint als we 2017 vergelijken met 2010. Dat betekent dat 41% (N=148) meer overheidsfondsen binnen kreeg in 2017 dan in 2010, dat 42% (N=362) meer inkomsten uit eigen fondsenwerving had in 2017 vergeleken met 2010 en dat 44% (N=264) er in slaagde in 2017 meer andere baten binnen te halen dan in 2010.

Tabel 2 bevestigt de eerdere conclusie dat over de gehele periode 2010-2017 de daling in overheidsfondsen voor de sector als geheel meer dan goedgemaakt wordt door een stijging in eigen fondsenwerving en andere baten. Daarnaast laat de tabel zien dat alle groepen – met uitzondering van de >€0,1-groep – er in inkomen op vooruit gaan. Anders gezegd: alle inkomensgroepen – wederom met uitzondering van de >€0,1-groep – slagen er in om verlies in de ene bron te compenseren met winst in de

andere, al lijken sommige groepen daar gezien hun winst in Euro's iets beter in te slagen dan andere.

Verwacht mag worden dat organisaties anticiperen op mogelijk verlies in de ene bron door bijvoorbeeld meer in te zetten op het binnenhalen van geld uit een andere. Gezien het feit dat achter de cijfers in Tabel 2 een wereld schuil gaat waarin winst en verlies sterk verschillen per jaar, per inkomstenbron en per inkomensgroep, betekent een dergelijke verwachting wel dat er een aanzienlijke strategische flexibiliteit wordt gevraagd van de organisaties. Zo is het 'netto verlies' in totale baten van de >€0,1-groep bijna €3,5 miljoen, maar wisselt die groep minder inkomen (in de jaren 2011, 2012, 2014 en 2016) af met jaren waarin het inkomen toeneemt (2013 en 2017). En zo bedraagt het 'netto verlies' van de >€10-groep in overheidssubsidies ruim €125 miljoen over 2010-2017, maar stijgen de inkomsten uit die bron voor deze groep wel in 2012 en 2013 met bijna twee keer dat bedrag (om daarna met een nog hoger bedrag weer te dalen).

De verschuivingen tussen inkomstengroepen bevestigen tegelijk dat sommige groepen het beter doen dan andere – maar ook dat dit sterk afhankelijk is van de inkomstenbron. In 2010, bijvoorbeeld, ging 0,5% van alle inkomsten uit

Tabel 2. Toe- en afname in inkomstenbronnen 2010-2017, in absolute termen (in miljoenen €, constant 2017 €) en in relatief belang (afwijking t.o.v. aandeel in 2010 in %), per inkomensgroep en inkomstenbron

	Totale baten		Eigen fondsenwerving		Overheidsfondsen		Andere baten	
	Absoluut	Relatief	Absoluut	Relatief	Absoluut	Relatief	Absoluut	Relatief
>€10	8,6	2,2%	52,2	2,2%	-125,2	-9,2%	81,6	2,6%
>€3	47,5	-7,3%	-1,7	-7,3%	58,2	85,5%	-9,0	-30,4%
>€0,5	11,4	-4,6%	0,7	-4,6%	5,1	24,6%	5,5	12,8%
>€0,1	-3,4	-15,2%	-2,6	-15,2%	-0,2	-29,9%	-0,6	-30,4%
<€0,1	0,7	11,8%	0,8	11,8%	-0,1	-61,5%	0,05	-41,5%
Totaal	64,9	-	49,5	-	-62,2	-	77,6	-

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

Noot: de *n* verschilt per inkomstenbron omdat niet alle NGO's daadwerkelijk gelden uit de drie bronnen ontvangen.

Bovendien: alleen die NGO's zijn opgenomen die zowel in 2010 als in 2017 baten uit een specifieke inkomstenbron had. In het geval van overheidsfondsen betekent dit bijvoorbeeld dat de gegevens van 15 NGO's ontbreken omdat die alleen in 2010 overheidsfondsen kregen, alleen in 2017 of alleen in (een van de) tussenliggende jaren.

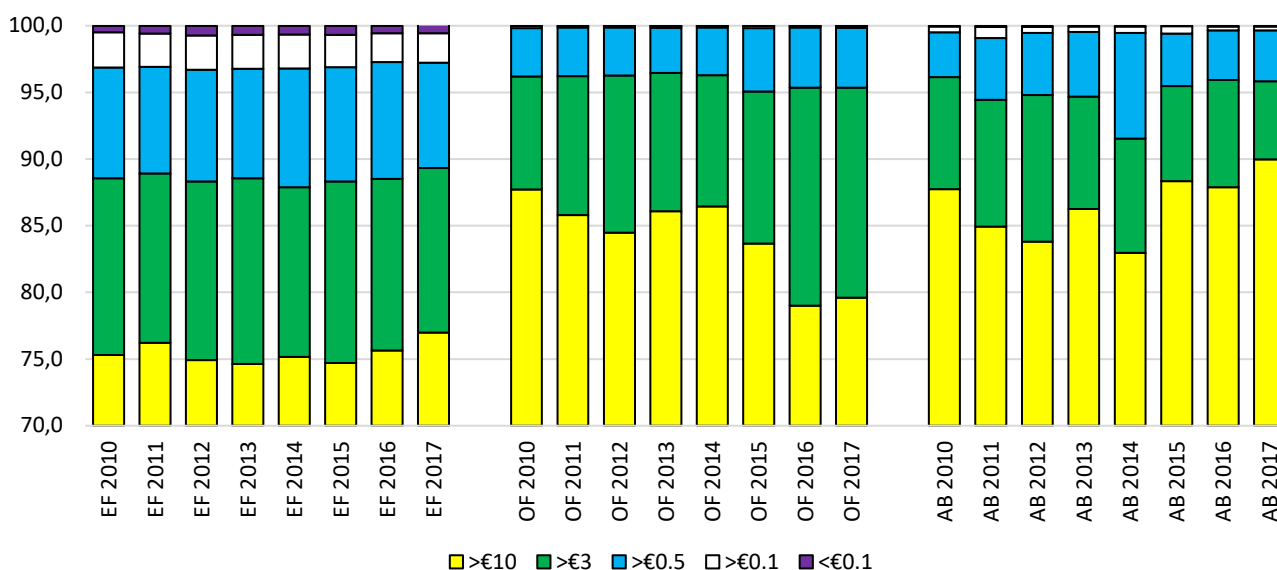
eigen fondsenwerving naar de kleinste inkomensgroep (de <€0,1-groep). Anders gezegd: het relatieve aandeel van de <€0,1-groep in de eigen fondsenwerving bedroeg 0,5% oftewel €4,8 miljoen. In 2017 was dat aandeel gestegen tot net onder €5 miljoen (0,6% van het totaal aan eigen fondsenwerving in dat jaar). De groep doet het dus beter dan had mogen worden verwacht op basis van hun 0,5%-aandeel. Hun *over-performance* in 2017 bedraagt dan ook bijna 12%. Tabel 2 laat dan zien dat de groep daarboven (de >€0,1-groep) het juist relatief gezien slechter doet dan had mogen worden verwacht (een *under-performance* van ruim -15%).

Dat laatste heeft ook zijn uitwerking op de overheidsafhankelijkheid (uitgedrukt als percentage van de totale baten afkomstig uit overheidsfondsen). Zo kwam in 2010 zo'n 4,4% van de totale baten van de kleinste NGO's (<€0,1-groep) uit overheidsfondsen; acht jaar later was dat nog slechts 1,2%. En terwijl de overheidsafhankelijkheid van de >€0,1- en >€0,5-groep nauwelijks verandert, wordt de

>€3-groep substantieel meer afhankelijk van overheidsmiddelen (van 33,7% in 2010 naar 48,7% in 2017) en de >10-groep juist substantieel minder (van 42,8% naar 36,1%). *Oxfam Novib* is een goed voorbeeld van een NGO uit de >€10-groep met een daling van overheidsafhankelijkheid van ruim 16 procentpunt (van 58% naar 42%) en in de >€3-groep stijgt bijvoorbeeld *Mama Cash* van 19% naar 54%, *World Vision* van 33% naar 67% en *Simavi* van 53% naar 75%.

De >€3- en >€10-groep wisselen, zoals Figuur 12 ook laat zien, over de periode 2010-2017 niet alleen stuivertje in termen van overheidsafhankelijkheid, maar ook wat betreft inkomsten uit andere baten. Waar het aandeel van de grootste NGO's met ruim 3% stijgt, daalt dat van de groep daaronder met bijna 3%. Nog minder spectaculair zijn de veranderingen in het aandeel van de verschillende inkomensgroepen in de eigen fondsenwerving. Weliswaar ontvangen de grootste NGO's in 2017 €52 miljoen meer, maar procentueel betekent dit dat hun aandeel in het totaal aan inkomsten uit eigen fondsenwerving toeneemt

Figuur 12. Aandeel in eigen fondsenwerving (EF), overheidsfondsen (OF) en andere baten (AB) per inkomstengroep over 2010-2017 (in % totale baten per inkomstenbron, constant 2017 €) (N=366)

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

Noot: de *n* verschilt per inkomstenbron omdat niet alle NGO's daadwerkelijk gelden uit de drie bronnen ontvangen.

met slechts 1,6% (van 75,3% naar 76,9%). Bij zowel eigen fondsenwerving als (in iets geringere mate) bij andere baten moeten we dan ook constateren dat beide inkomstenbronnen weliswaar groeien maar dat de verdeling van die bronnen over inkomensgroepen slechts marginaal verandert.

Dit alles laat onverlet dat 'winst' en 'verlies' over de periode 2010-2017 substantieel kan zijn voor individuele ontwikkelingsorganisaties. In de hoogste inkomstengroep, bijvoorbeeld, verliest *Hivos* ruim de helft van haar baten uit

overheidsfondsen (-€41 miljoen) maar krijgt bijna zes keer zoveel binnen via eigen fondsenwerving (+€8,6 miljoen) en ruim twee keer zoveel via andere baten (+€7,6 miljoen). Tezamen betekent dat overigens nog steeds een forse financiële aderlating voor de organisatie. Tegelijk zien we dat het *Aidsfonds* op 156% 'winst' staat bij overheidsfondsen, maar tegelijk driekwart van haar andere baten en een kwart van de inkomsten uit eigen fondsenwerving 'verliest'. Soortgelijke individuele voorbeelden van combinaties van omhoog en omlaag gaande inkomstenbronnen

Tabel 3. Top 25 Nederlandse NGO's (2010-2017) (op basis van totale inkomens per jaar)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Cordaid	1	3	3	3	3	3	3	4
Oxfam Novib	2	2	2	1	2	2	2	2
Artsen zonder Grenzen	3	1	1	2	1	1	1	1
SNV	4	4	5	5	5	4	5	5
ICCO Cooperation	5	8	6	7	7	6	13	14
Rode Kruis	6	6	7	6	6	5	6	3
UNICEF Nederland	7	7	8	8	8	7	8	7
Hivos	8	5	4	4	4	10	4	9
WNF	9	9	9	9	9	8	9	8
KNCV Tuberculosefonds	10	12	10	10	11	12	7	6
Kerk in Actie	11	13	15	16	19	15	20	18
Plan International Nederland	12	10	11	11	10	11	11	12
Aidsfonds	13	15	13	13	13	13	12	13
Woord en Daad	14	14	14	17	16	16	15	17
ZOA	15	11	12	12	12	9	10	10
Health Works	16	17	21	14	26	27	41	37
Amnesty International	17	18	16	22	20	21	21	19
Greenpeace	18	19	20	18	22	24	24	23
Prisma	19	25	66	62	60	222	170	180
Terre des Hommes Nederland	20	26	18	19	21	22	28	25
Liliane Fonds	21	21	19	25	27	29	25	27
SOS Kinderdorpen	22	20	22	24	28	26	26	24
CARE Nederland	23	16	31	15	14	19	14	11
Dorcas	24	22	24	29	23	20	16	22
Edukans	25	31	27	32	31	37	48	52
War Child	28	23	17	21	15	17	17	15
Wilde Ganzen	30	24	28	28	33	30	33	33
Save the Children	26	28	23	23	18	14	22	16
Solidaridad	27	30	25	26	25	25	29	26
Rutgers	32	27	26	20	17	18	23	20
Simavi	43	29	29	27	24	28	34	36
Stichting Vluchteling	31	32	46	41	38	23	27	21
World Vision	46	51	57	57	49	35	18	32
Amref Flying Doctors	48	45	40	30	35	33	19	31

Bron: eigen berekeningen op basis van aangevulde CBF-database

zijn te halen uit elke inkomstengroep, net zo goed als voorbeelden van organisaties die (marginaal tot fors) verliezen (of juist winnen) in alle inkomstenbronnen (i.c. *SPARK, Water for Life, Bebo Bakery, Ontwikkelingswerk Theo Kievit*).

Tot slot geeft Tabel 3 een overzicht van de veranderingen in de top 25 van Nederlandse NGO's op het gebied van internationale samenwerking. De tabel laat zien dat 21 van de NGO's die in 2010 tot de grootste 25 behoorden daartoe acht jaar later nog steeds behoren. Helemaal aan de top wisselen *Cordaid, Oxfam Novib* en *Artsen zonder Grenzen* om de zoveel jaar stuivertje en wringt pas in 2017 het *Rode Kruis* zich in de top 3 ten koste van *Cordaid*. Pas vanaf plek 16 in 2010 verandert er echt iets – in de zin dat een aantal organisaties die in dat jaar nog in de top 25 staan er in de jaren daarna (soms tijdelijk) uit vliegen. *Healthworks* bijvoorbeeld (plek 16 in 2010) verdwijnt uit de lijst van 25 grootste Nederlandse NGO's in 2014 en eindigt in 2017 op plek 37. Iets dergelijks geldt ook voor *Prisma* (van plek 19 naar plek 180) en *Edukans* (van plek 25 naar plek 52). Aan de andere kant treedt *War Child* in 2011 toe tot de top 25 en blijft daar ook met een plek 15 in 2017, direct gevolgd door *Save the Children* – een organisatie die in 2010 net buiten de top 25 viel. Het feit dat er maar 34 organisaties nodig zijn om de top 25 voor acht opeenvolgende jaren samen te stellen en dat zij die uit de top 25 vallen vaak maar een paar plekken lager eindigen laat zien dat de grootste NGO's er goed in slagen hun positie vast te houden.

Slotopmerkingen

Deze eerste beschrijvende analyse van de Nederlandse NGO sector op basis van data voor 366 organisaties over de periode 2010-2017 laat goed de constante en sterk toenemende groei van het aantal Nederlandse NGO's zien. Die Nederlandse sector bestaat dan ook uit een mix van oude en jonge organisaties met een

sterke vertegenwoordiging van 'adolescenten' (NGO's opgericht tussen 2000 en 2009) die 38% van het totaal aantal uitmaken. Ook zien we in welke ontwikkelingslanden die paar honderd particuliere ontwikkelingsorganisaties actief zijn (in alle ontwikkelingslanden namelijk) en dat er duidelijk favoriete landen zijn zoals Kenia, India, Oeganda en Indonesië. Terwijl de spreiding van de organisaties over Nederland een duidelijke voorkeur laat zien voor de grote steden, is de Bijbelgordel ook goed te herkennen. De sector als geheel is in de periode 2010-2017 sterk gegroeid in aantal stafleden. Of de Nederlandse arbeidsmarkt van die groei heeft geprofiteerd valt echter nog te bezien. Naar verwachting is een fors deel van die groei gerealiseerd in ontwikkelingslanden en niet in Nederland. Bovendien: het gros van de Nederlandse NGO's heeft helemaal geen betaalde krachten in dienst en de groei in staf is zeer sterk geconcentreerd bij slechts een handvol grote NGO's.

Dit laatste laat al zien dat de diversiteit in de sector groot is – en die diversiteit strekt zich ook zeker uit op het financiële vlak. Deze diversiteit gaat uiteraard gepaard met de nodige fluctuaties, maar wat in de sectorale analyse vooral in het oog springt is de mate van consistentie. Die consistentie speelt vooral op sectorniveau met als meest opvallende dat – met grote uitzondering van 2011 en 2012 – de totale baten vrijwel gelijk blijven over de jaren heen. Het verschil van €65 miljoen in totale baten tussen 2010 en 2017 is uiteraard niet verwaarloosbaar maar wel erg klein op een totaalbedrag van ruim €2,3 miljard. Consistentie zien we ook grotendeels in de samenstelling van de hier onderscheiden vijf inkomensgroepen en in de top-25 van Nederlandse NGO's gebaseerd op hun totale baten. Natuurlijk zijn er verschuivingen in die samenstelling te zien en verdwijnen sommige organisaties uit de top-25, maar *im Grossen und Ganzen* is de kans erg groot dat een organisatie die groot was in 2010 dat acht jaar later nog steeds is. De scheefheid in de

Nederlandse NGO sector met een zeer klein gezelschap aan grote organisaties, een kleine middengroep en een zeer groot aantal (zeer) kleine NGO's is dan ook niet fundamenteel veranderd. En ook op de vraag waar de verschillende inkomensgroepen hun geld vandaan halen is het 2010-antwoord in grote lijnen vaak vergelijkbaar met het antwoord uit 2017. Zo waren en zijn de kleinste NGO's vooral afhankelijk van de opbrengsten uit eigen fondsenwerving en lieten en laten de grotere NGO's een mix van opbrengsten uit eigenfondsenwerving, overheidsfondsen en andere baten zien.

Die mix is overigens wel aan verandering onderhevig. Meer in het algemeen laat de consistentie op sectorniveau en op deelterrinen onverlet dat er wel degelijk zaken veranderen en dat die veranderingen voor specifieke hier onderscheiden inkomensgroepen substantieel kunnen zijn. Zo zien we de hier onderscheiden drie inkomstenbronnen voor de sector als geheel fluctueren over 2010-2017 wat op inkomensgroep-niveau bijvoorbeeld betekent dat het aandeel van de NGO's in de >€10-groep in de totale overheidsfondsen fors daalt en dat van de >€3-groep fors stijgt. Deze laatste 'subtop' is in de periode 2010-2017 dan ook succesvoller gebleken in het binnenhalen van overheidsfondsen dan hun grotere zussen. Op individueel NGO-niveau (ook binnen een en dezelfde inkomensgroep) vertaalt zich dat dan weer in organisaties die zo'n beetje alle overheidsfondsen kwijtraken tot organisaties die in 2017 twee keer zoveel van overheden ontvangen als in 2010. Voor individuele organisaties kan het verlies of de winst aan baten uit eigen fondsenwerving,

overheidsfondsen en/of andere baten dus ook aanzienlijk zijn. Vooralsnog lijkt er weinig richting te zijn in die veranderingen en dat suggereert dat veel NGO's een dagtaak hebben aan hun zoektocht naar een balans tussen op- en neergaande inkomstenbronnen.

Hoe NGO's die zoektocht vormgeven is vooralsnog onbekend. Deze analyse geeft dan ook op veel vragen geen antwoord – daarvoor is het ook een *eerste* analyse. Vooralsnog hebben we bijvoorbeeld geen zicht op de exacte strijd die NGO's leveren voor hun overleven en voor het verzekeren van hun relevantie in een sterk veranderende en gepolariseerde wereld; een wereld bovendien waarin kritieke op en oproepen aan ontwikkelingsorganisaties hand in hand gaan en van hen een groot aanpassingsvermogen wordt gevraagd. Ook, en vooral, biedt de analyse in dit rapport nog weinig zicht op de beweegredenen of triggers achter de veranderingen. In hoeverre zijn bijvoorbeeld de veranderingen in inkomstenbronnen het gevolg van bewust financieel beleid van organisaties of hangen die veranderingen van toeval aan elkaar? Is de capaciteit van de NGO-subtop in het binnenhalen van overheids gelden nou toegenomen of hebben overheden in hun beleid een sterkere voorkeur voor iets kleinere organisaties gekregen? Tot slot zegt de huidige analyse nog niets over de gevolgen van die veranderingen voor de organisaties zelf, voor de mensen die er werken en voor de partnerorganisaties en mensen in ontwikkelingslanden met en voor wie de Nederlandse NGO's werken. Deze en andere vragen staan dan ook op de agenda voor een met de sector uit te voeren tweede en derde analyse.

Literatuur

- Bekkers, R., Schuyt, T. & Gouwenberg, B. (2017), *Geven in Nederland 2017*, Amsterdam, Vrije Universiteit / Lenthe
- Haaland, H. & Wallevik, H. (2017), Citizens as actors in the development field: the case of an accidental aid-agent's activities in aid-land, in: *Forum for Development Studies*, 44 (2): 203-222.
- Kinsbergen, S. (2014), *Behind the pictures – understanding private development initiatives*, Nijmegen, Radboud Universiteit.
- Oxfam Novib (2018), *Oxfam Novib annual report 2017-2018*, The Hague, Oxfam Novib.
- Schnable, A. (2015), New American relief and development organizations: voluntarizing global aid, in: *Social Problems*, 62: 309-329.
- Schulpen, L. & Groot Kormelinck, A. (2011), De life-cycle van het Particulier Initiatief, in: Hento, I., *Wat kunnen we leren van 16 jaar KPA-subsidie? - Terugblik op 16 jaar Kleine Plaatselijke Activiteiten*, Amsterdam, NCDO.
- Schulpen, L. (2016), *The NGO funding game – the case of the Netherlands (working paper)*, Nijmegen, CIDIN/CAOS.
- Schulpen, L., Van Kempen, L. & Elbers, W. (2018), *The changing Dutch NGO - Exploring organisational, strategic and financial changes between 2010-2016*, Nijmegen, CAOS (*niet gepubliceerd onderzoeksrapport*).

Bijlage 1. Beschikbare data

Data over inkomsten en uitgaven van NGO's over de periode 2010-2017 vormen de kern van de beschikbare gegevens. Terwijl uitgaven verdeeld zijn over 'besteed aan doelstelling' en 'wervings- en organisatiekosten', zijn de inkomsten te verdelen over 'eigen fondsenwerving', 'overheidsfinanciering' en 'overige inkomsten'. In onderstaande tabel worden deze uitgavenposten en inkomstenbronnen nader omschreven.

Belangrijk is te melden dat in de analyse de financiële baten en lasten (dat is: rentebaten en baten uit beleggingen alsmede kosten van beleggingen) niet zijn meegenomen in de

berekeningen. Als zodanig kijken we hier alleen naar wat bekend staat als de operationele resultaten. Naast deze inkomsten en uitgaven gegevens hebben we ook de beschikking over de ontwikkelingslanden waarin de NGO's actief waren in 2017-2018 en over het aantal (betaalde) stafleden van een NGO in 2010 en 2017. Zoals onderstaande tabel laat zien zijn die stafgegevens slechts beschikbaar voor 158 van de 366 NGO's. Voor een belangrijk deel van de ontbrekende 208 organisaties geldt dat zij (waarschijnlijk) geen stafleden hadden en hebben en dat zij dus uitsluitend door vrijwilligers worden gerund.

		Onderdeel	Opmerking	N=
1	Inkomstenbronnen	Baten uit eigen fondsenwerving	Betreft inkomsten uit acties die de NGO zelf onderneemt: collectes, mailingacties, nalatenschappen, eigen loterijen en prijsvragen, baten van bedrijven en van andere organisaties zonder winststreven	366
		Baten uit subsidies overheden	Betreft inkomsten van overheden. Hierbij gaat het dus niet alleen om de Nederlandse overheid maar ook om overheden in andere landen, lokale overheden en intergouvernementele organisaties (zoals EU en VN)	366
		Andere baten	Omvat alle inkomsten uit gezamenlijke acties (zoals via Giro 555) en acties van derden, nationale loterijen (zoals de Postcodeloterij), bijdragen van verbonden organisaties zonder winstmerk (zoals gelden afkomstig van zuster- of dochterorganisaties of vanuit koepelorganisaties), en van de verkoop van goederen en diensten (i.c. netto opbrengst uit commerciële activiteiten van NGO's zoals inkomsten uit boekpublicaties of consultancy werkzaamheden voor anderen)	366
2	Uitgavenposten	Besteed aan doelstelling	Betreft alle aan de doelstelling van de organisatie uitgegeven gelden (i.c. verstrekte (project)subsidies en (project)bijdragen)	366
		Wervings- en organisatiekosten	Betreft alle kosten die gemaakt zijn om inkomsten te werven en alle organisatiekosten (i.c. personeelskosten, huisvestingskosten, afschrijvingen, reis- en verblijfskosten, communicatiekosten)	366
3	Ontwikkelingslanden		Alle landen van de 'DAC list of ODA recipients' voor de periode 2014-2017 waar de NGO in 2017/2018 werkzaam zegt te zijn.	334
4	Stafleden		Betreft betaalde stafleden in absolute aantallen per eind 2010 en eind 2017.	158

Bijlage 2. NGO's in de dataset op basis van inkomensgroepen

>€10-groep (42 NGO's)		53	AFEW International	106	Child Helpline International
1	Cordaid	54	Agriterra	107	Intern. Campaign for Tibet
2	Oxfam Novib	55	Kerk in Nood	108	Wemos
3	Artsen zonder Grenzen	56	Collectieve Israël Actie	109	De Samaritaan (SDS)
4	SNV	57	Milieudefensie	110	Eye Care Foundation
5	ICCO Cooperation	58	Aqua for All	111	MISSIO
6	Rode Kruis	59	SPARK	112	Habitat Nederland
7	UNICEF Nederland	60	EO-Metterdaad	113	Water for Life
8	Hivos	61	Zending over Grenzen	114	3xM
9	WNF	62	Femi	115	Foundation Max v/d Stoel
10	KNCV Tuberculosefonds	63	Tropenbos International	116	The Hunger Project
11	Kerk in Actie	64	Light for the World	117	Health Action International
12	Plan International Nederland	65	VSO	118	Orange Babies
13	Aidsfonds	66	World Press Photo	119	HIRDA
14	Woord en Daad	67	Wereldkinderen	120	Stinafo
15	ZOA	68	Verre Naasten	121	Partnership Foundation
16	Health Works	69	Islamic Relief Nederland	122	Intern. Civil Society Support
17	Amnesty International	70	Both ENDS	123	WomenWin
18	Greenpeace	71	Hart voor Haiti	124	Schone Kleren Kampagne
19	Prisma	72	Kinderfonds MAMAS	125	Movies that Matter
20	Terre des Hommes	73	Max Havelaar	126	Land. ver. Wereldwinkels
21	Liliane Fonds	74	SOMO	127	Heifer Nederland
22	SOS Kinderdorpen	75	MAF Nederland	128	Mensenkinderen
23	CARE Nederland	76	ChildsLife International	129	Net4kids Aid Foundation
24	Dorcas	77	Dance4life	130	Free a Girl
25	Edukans	78	MIVA	131	Female Cancer Foundation
26	Save the Children	79	World Servants	132	HomePlan
27	Solidaridad	80	Leprazending	133	Projecthulp Haïti
28	War Child	81	ActionAid	134	Health e-Foundation
29	Kinderpostzegels	82	Dokters van de Wereld	135	HospitaalBroeders
30	Wilde Ganzen	>0,5-groep (80 NGO's)		136	Internationale Kinderhulp
31	Stichting Vluchteling	83	Friends of the Earth Intern.	137	Women In. Gender Justice
32	Rutgers	84	Mercy Ships Holland	138	Climate Centre RC/RC
33	Red een Kind	85	FRES	139	War Trauma Foundation
34	Free Press Unlimited	86	GNP+	140	Gender and Water Alliance
35	NIMD	87	Nederlands Helsinki Comité	141	Peace Parks Foundation
36	Leprastichting	88	Fairfood International	142	Agriprofocus
37	Compassion Nederland	89	Stichting Mainline	143	Fairwear foundation
38	Mensen met een Missie	90	Defence for Children	144	Juconi
39	Tear	91	MCNV	145	Naar School in Haïti
40	IRC	92	KidsRights	146	WorldGranny
41	Emerge Kinder Fonds	93	North Star	147	Akvo
42	PAX	94	GPPAC	148	Impunity Watch
>€3-groep (40 NGO's)		95	Kind en Toekomst	149	Salvatoriaanse Hulpactie
43	Simavi	96	TNI (Transnational Institute)	150	KIMON
44	IUCN NL	97	Zeister Zendingsgenootschap	151	Livingstone
45	ICS	98	Right To Play	152	Young in Prison
46	World Vision	99	Kom over en help	153	Human Rights Watch
47	Sympany+	100	Lion Heart Foundation	154	Vriend Med. Missiezusters
48	Amref Flying Doctors	101	Aflatoun International	155	Max Foundation
49	Wetlands International	102	WECF	156	ADRA Nederland
50	Gereform. Zendingbond	103	De Ondergrondse Kerk	157	Wings of Support
51	Mama Cash	104	WereldOuders	158	Magen David Adom
52	Fair Trade Original	105	BiD Network	159	HALIN

160	Trees for All	214	Child Support Indonesia	271	Thomas Bouwprojecten
161	ASAP	215	Welzijn Kinderen Bal Anand	272	Run4Schools
162	Ibiss Foundation	216	Colourful Children	273	Calcutta Rescue Nederland
>€0,1-groep (111 NGO's)			<€0,1-groep (93 NGO's)		
163	Burma Centrum Nederland	217	Children Asking Foundation	274	Tibet-Fonds 'Dolma'
164	Interkerk. St. Ethiopië-Eritrea	218	Vriendenkring Nederland	275	DAVOR
165	Practica Foundation	219	Redding en Herstel	276	FloJa Malawi
166	Interplast Holland	220	Malaika Kids Nederland	277	Jabulani Kids Zimbabwe
167	Help Mij Leven	221	Vrienden van Pater Peeters	278	Por Eso!
168	SAC (Stichting Actie Calcutta)	222	Eardrop	279	OW Theo Kiewiet
169	Care for Brazil	223	Charité	280	Opala
170	Verburg Charity Foundation	224	Samen Verder Regio Eindhov.	281	Hans van Bokkem Found.
171	Weeshuis Sri Lanka	225	Harambee Holland	282	Ontwikkelingshulp Zuid-Azië
172	Tools To Work	226	Niketan	283	WWCF
173	Musicians without Borders	227	Elimu Mount Elgon	284	Befriend
174	Christian Childcare Program	228	SMHO	285	Wiesje
175	Hulp Christenen in Roemenië	229	SHIB	286	Cambodia-Dutch
176	Kuychi	230	SDSP	287	Steunstichting Inca Educa
177	Karuna Foundation	231	Eva Demaya Stichting	288	Panti Asuhan
178	Stichting Pater Schlooz	232	Apollos	289	Sathiko Sath
179	Pax Kinderhulp	233	Peduli Anak	290	Isai Ma(i)yam
180	Albert Schweitzer Fonds	234	Ayubowan	291	Home Sweet Home
181	Vrienden van Effatha	235	En Classe	292	Vrienden van GGA
182	Veldwerk	236	Papoeajeugd naar School	293	EducAIDed
183	Medair Nederland	237	Faridpur	294	Tania Leon Studiefonds
184	Rupingh	238	Bake for Life	295	Jan Vink Stichting
185	X-Y Actiefonds	239	Vrienden van Sint Mary's	296	Ecce-Homo Nederland
186	Live Build	240	Goede Waar	297	Vrienden van Makeni
187	Roemeense Kinderhulp	241	Stichting4Life	298	Stichting Jetty van Aalsum
188	Shaare Zedek	242	Zending Amazones	299	Oud in Afrika
189	ChildRight Fund	243	Betuwe Wereldwijd	300	Kenya Project Etten-Leur
190	Tjommie	244	Stedenb. Tilburg-Matagalpa	301	Help Burundi
191	Salvatoriaan Gezinsadoptie	245	Bali Bundar	302	Homeopaten z. Grenzen
192	HWG-Afrika	246	Joy for Children	303	Nativitas
193	IBO-Nederland	247	Luanda Jinja	304	Bahay Aurora
194	Dutch Dental Care Found.	248	Steunfonds Kyoga	305	To Be Worldwide
195	Tamsarya	249	Corantijn, St.	306	Leven voor Leven
196	Moeder Teresa Stichting Ulft	250	Luchtvaart zonder Grenzen	307	Vrienden van Estrela Nova
197	Happy Watoto	251	Outreach Support Ministries	308	Scholenp. Cambodja R'dam
198	Nederland-Batam	252	Kansarmen Sri Lanka	309	Philadelphia Namibië
199	CHOICE	253	Madamfo	310	Stichting Nepal
200	HoPe Nederland	254	WWvK	311	Medical Checks for Children
201	Stichting WOL	255	Pandilla Ontwikkelingshulp	312	Zweli Foundation
202	Sibusiso	256	Vrouwen voor Vrouwen	313	Peerke Donders Stichting
203	ATD-Vierde Wereld	257	Bebo Bakery	314	Camelia
204	Young Africa International	258	Milly Mamoudou	315	Stichting Vrienden Ashram
205	Los Niños	259	Biblioref Nederland	316	Kerala
206	HAPIN	260	Kalinga	351	Dipjoti Nepal
207	e-Learning for Kids	261	Suvadra	352	Stichting Nieuw-Guinea
317	MiM	262	Imena Foundation	319	Microkrediet voor Moeders
318	Friends for Life	263	Upendo Daima	320	Sahelp
208	Cycling out of Poverty	264	Mzamomhle	321	Dental Health International
209	Vrienden van ARIE	265	Agrinas	322	CMTC-OVM
210	Vajra	266	Homeless Child	323	Nimba
211	Yojana Projecthulp	267	Stichting SAKO	324	Maha Mata Nederland
212	Canzibe Steunfonds	268	Women on Wings	325	Ondersteuning Kitale Kenia
213	Vilcabamba	269	Los Cachorros	326	Babungo
		270	Kinderhulp Bodhgaya		

327	Ned. Vrienden van NSWAS	340	Stichting Jalihal	355	ACNS Projecthulp
328	Cizira Botan (CIBO)	341	DE BRUG	356	Save Ethiopian Children
329	Tibet naar School	342	Learn! Foundation	357	Kans op Toekomst
330	KiBaHome	343	Rising Stars	358	Friends of Young Bethlehem
331	Tika Foundation	344	Kune Zuva	359	Jeevan Jyot Nederland
332	ILD Care Foundation	345	Undugu Vriendenkring Ned.	360	Fahari Foundation
333	Let's Care	346	Bisschop Bekkers	361	Noura
334	Kasih Bunda	347	Oasebos	362	African Found. of Wonder
335	Nav-Jeevan	348	Lanka Shakthi	363	House of Refuge
336	The Style Foundation	349	Burns Turiani	364	Kinderen in Satu-Mare (KIS)
337	Need4Care	350	Amara Foundation	365	Children of Mexico
338	Children's Homes Dharan	353	Brandweer zonder Grenzen	366	Stichting Rhiza
339	El Fuego	354	Talent Foundation PVT		